

сюжетна картина сприяє розвитку уяви та креативності, оскільки діти мають можливість самостійно створювати та розширювати сюжетні образи. Такий підхід до навчання сприяє активному і поглибленому засвоєнню мовленнєвих навичок та забезпечує більш ефективний процес розвитку комунікативних вмінь у дітей дошкільного віку.

Отже, використання сюжетної картини відіграє важливу роль у розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Цей метод має значний потенціал, адже сприяє формуванню мовних навичок дітей у дошкільному віці через свою інтегровану природу.

Список літератури:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Вчимося розповідати. Складання розповідей за серіями сюжетних картин на основі літературних творів: навч.-метод. посіб. Київ: МЦФЕР-Україна, 2013. 31 с.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Картини вчать розповідати. Вихователь методист дошкільного закладу, 2018. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/693064>
3. Піроженко Т. О., Гавриш Н. В., Брежнева О. Г. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти Державного стандарту дошкільної освіти, 2021. 59 с.
4. Русова С. Ф. Нова школа соціального виховання. Ляйпціг, К. Г. РЕДЕРА: Катеринослав-Лейпциг, 1924. 154 с.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З УКРАЇНСЬКИМ СКЛАДОПОДІЛОМ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Янко Наталія Олексіївна

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри мов і методики
їх викладання, Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5635/>

Пріоритетним завданням педагогічної вищої освіти є підготовка висококваліфікованого фахівця відповідного профілю, який досконало володіє українською літературною мовою в усній і писемній формах. Забезпечення послідовного впровадження компетентісного підходу до вивчення мовних явищ і понять сприятиме формуванню мовнокомунікативної професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Мета нашого дослідження – розглянути особливості реалізації компетентісного підходу до ознайомлення майбутніх педагогів початкової ланки освіти з українським складоподілом.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження [1-9] засвідчив, що в сучасній лінгвістиці загальноприйнятого тлумачення поняття «склад», яке б

відповідало всім науковим вимогам, не існує. В основу поділу слів на склади покладено різні підходи і теорії.

Запропонована давньогрецькими вченими теорія, згідно з якою кількість складів у слові визначається за наявністю головних звуків, вважається найдавнішою. Основне положення теорії – кожне слово поділяється на стільки складів, скільки голосних звуків у ньому – становить лінгвістичне підґрунтя методики навчання грамоти в сучасній початковій школі.

Основоположником *теорії м'язового напруження* є французький лінгвіст М. Граммон (наприкінці 20-х рр. ХХ ст.). В українському мовознавстві її дотримуються В. Лобода, М. Наконечний, Л. Скалозуб. За цією теорією склад – це частина мовного потоку, утворена поєднанням звуків із неоднаковим виявом м'язового напруження (послідовним посиленням і ослабленням) у процесі артикуляції їх. На думку дослідників, найбільше напруження припадає на голосний звук, який утворює вершину складу, а найменше буває на межі складів.

Експіраторна теорія складу, або теорія повітряних поштовхів, уперше запропонована в кінці ХІХ ст. німецькими лінгвістами. У більш розгорнутому вигляді її представив американський фонетист Р. Стетсон у 1951 році. Відповідно до цієї теорії, склад – це частина слова, один звук або сполучення кількох звуків, що вимовляються одним поштовхом видихуваного повітря. Прихильники експіраторної теорії стверджують, що під час вимови слова струмінь видихуваного повітря виходить не плавно, а окремими поштовхами; кожному поштовху відповідає один склад [4, с. 38]. Зауважимо, що результати сучасних експериментальних досліджень із фонетики заперечують таке розуміння поняття, оскільки кількість складів і кількість поштовхів видихуваного повітря не завжди збігається.

Не менш поширеною є *теорія сонорності (гучності)*, основні положення якої розробив данський лінгвіст Й. О. Х. Єсперсен. На відміну від вищезазначених теорій, що ґрунтуються на фізіолого-артикуляційному підході, в основі теорії сонорності – акустичні властивості звуків, їх неоднакове сприймання слухом. Вважається, що склад будується за законом висхідної звучності, його вершиною є голосний звук, а межа між складами проходить у місці найбільшого спаду гучності. Отже, за теорією сонорності склад визначається як сукупність різних за ступенем звучності звуків – від менш звучних до більш звучних.

Українські лінгвісти (Жовтобрюх М., Тоцька Н., Караман С. та ін.) досліджують склад як комплексне явище мови, що є наслідком дії акустичного, фізіолого-артикуляційного, фонологічного чинників. Таке розуміння поняття у вітчизняному мовознавстві є найбільш визнаним.

Отже, майбутні вчителі початкової школи мають усвідомити, що склад як найменший відрізок мовлення може бути утворений з одного голосного звука чи сполучення кількох звуків, один з яких обов'язково є голосним. Голосні звуки в українській мові мають найвищий індекс звучності (гучності), утворюють вершину складу і виконують роль складотворчих. Приголосні ж звуки не є складотворчими. Залежно від кількості складів слова бувають односкладові

(день, дуб, кіт, слон), двоскладові (білка, вишня, травень), трискладові (вересень, малюнок, яблуна) й багатоскладові (університет).

У сучасній лінгвістиці характеристика складу здійснюється за кількома критеріями. За наявністю наголосу розрізняють **наголошені** й **ненаголошені** склади. Склад, який має найбільшу силу звучання, називається наголошеним; усі інші склади в слові ненаголошені. Наприклад, у слові *зозуля* – [зоу/з'у/л'а] наголошеним є другий склад.

За початковим звуком виокремлюють такі склади: **прикриті** – починаються приголосним звуком (*рука* – [ру/ка], *молоко* – [мо/ло/ко]); **неприкриті** – починаються голосним звуком (наприклад, перший склад у слові *осінь* – [о/с'ін']) та **напівприкриті** – починаються з нескладових звуків [і], [й] (наприклад, перший склад у слові *взуття* – [йзу/т':а]). Зауважимо, що в українській літературній мові переважають прикриті склади. Прикладами цього можуть бути випадки появи протетичних (приставних) приголосних звуків: вулиця, він, вона та інші.

За кінцевим звуком склади бувають **закриті** – закінчуються на приголосний звук (*балкон* – [бал/кон]), **відкриті** – закінчуються на голосний звук (*коза* – [ко/за]), **напіввідкриті** – закінчуються на нескладові звуки [і], [й] (наприклад, перший склад у словах *мавка* – [ма'й/ка], *байка* – [ба'й/ка]). В українській мові переважають відкриті склади (80%), що є наслідком закону відкритого складу, який діяв ще у праслов'янській мові [1, с. 46].

У процесі ознайомлення майбутніх учителів початкових класів із закономірностями українського складоподілу слід керуватися принципом висхідної звучності у межах складу (тобто кожний наступний звук має бути звучнішим за попередній) та законом збереження відкритого складу. Як свідчать спостереження за освітнім процесом на уроках української мови, якщо у слові голосний звук поєднується з одним приголосним, то під час поділу такого слова на склади в учнів зазвичай не виникає труднощів. У випадку ж збігу в слові кількох приголосних звуків встановлювати складову межу школярам буває надзвичайно важко. Тому щоб забезпечити правильне виконання дітьми звуко-складового аналізу слів, учитель повинен чітко орієнтуватися в складних випадках українського складоподілу. Нижче подаємо **основні правила поділу слів на склади**, які мають засвоїти майбутні педагоги:

1. Один приголосний звук, що знаходиться між голосними, завжди належить до наступного складу: *до-ля, ви-ши-ва-ти, пе-ре-мо-га*.

2. Два сусідні шумні приголосні звуки (обидва дзвінки або обидва глухі) належать до наступного складу: *дру-жба, мі-сто, не-спо-кій*; особливо, якщо становлять тісне сполучення фрикативного з проривним приголосним [ск], [ст], [жд], [сп], [шч], [зд]: *при-ї-зди-ти*.

3. Сусідні приголосні, перший з яких більш звучний, ніж другий (дзвінкий і глухий, сонорний і шумний), належать до різних складів: *каз-ка, гряд-ка, ліз-ти, гол-ка, пар-та*.

4. Два сусідні сонорні приголосні належать до різних складів: *гор-ло, зер-но, маль-ва, тем-ний*.

5. Два приголосні звуки, з яких перший – шумний, а другий – сонорний, належать до наступного складу: *ви-шня, пі-зній, ро-блю, му-дрій, ни-жній*.

6. Нескладові приголосні звуки [ʏ] та [ї] належать до попереднього складу: *гав-ка-ти, пів-ник, зай-чик*.

7. Три приголосні звуки, перші два з яких шумні (нерідко вони становлять поєднання тісного звукосполучення), а третій – сонорний приголосний, належать до наступного складу: *го-стрий, се-стра, за-здо-ці*.

8. Подовжений приголосний звук завжди відноситься до наступного складу: *жи-ття, зі-лля, зна-ння* [2; 5-7; 9].

Таким чином, упровадження компетентнісного підходу в процесі вивчення закономірностей українського складоподілу майбутніми вчителями початкової школи передбачає, по-перше, усвідомлення ними поняття «склад» на основі його фізіолого-артикуляційної та акустичної характеристик; по-друге, розуміння важливості дотримання в українському складоподілі законів висхідної звучності у межах складу та загального тяжіння до відкритого складу; по-третє, оволодіння основними правилами поділу слів на склади зі збігом приголосних звуків.

Список використаних джерел:

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 368 с.
2. Доленко М. Т., Дацюк І. І., Кващук А. Г. Сучасна українська мова. Київ : Вища школа, 1987. 352 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : піроч. Київ : Академія. 2001. 368 с.
4. Мова як система: навч. посіб. / В.А. Глущенко, Ю.В. Ледняк, В.М. Овчаренко, І. М. Рябініна. Київ : ЦУЛ. 2017. 132 с.
5. Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін. ; за заг. ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
6. Сучасна українська літературна мова : підруч. / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. ; за ред. М. Я. Плющ. 6-те вид., стереот. Київ : Вища школа, 2006. 430 с.
7. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія, фонетика : підруч. / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. Київ : Знання, 2010. 270 с.
8. Тоцька Н. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. Київ : Рад. школа. 1976. 176 с.
9. Шевчук С. В., Кабиш О. О., Клименко І. В. Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. 2-ге вид., стереот. Київ : Алерта, 2017. 544 с.